

ALKAT ÉS ALKOTOI TÍPUS (II.)

NAGY IMRE

NAGY IMRE Zsögödi patak

HANGVERSENY KRÓNIKA

Liviu Glodeanu szvitje

Gazdag hangversenyvadját újabb meglepetésekkel tette a kolozsvári zenei középiskola. Ev végi hangversenysorozatában hat hazai művet tűzött műsorára, köztük Liviu Glodeanu szvitjét is — országos bemutatásként.

Glodeanu a legifjabb zeneszerzőnemzedék tagja. A kolozsvári zenei középiskola elvégzése után a Ciprian Porumbescu zeneművészeti főiskola hallgatója lett s éppen a napokban tesz tanúságot felkészültségéről az államvizsga-bizottság előtt. Diákévei alatt már néhány említésre méltó művel jelentkezett (zongoraverseny, Garcia Lorca szövegére írt dala, kisebb szimfonikus mű stb.).

Nemrégben befejezett szvitjét két zongorára, hárfára, fúvósokra és kórusra írta. Művében voltaképpen négy román gyermekdalt dolgoz fel — korára ráérfelő hozzáértéssel, érettséggel.

Már az első tétel — *Stai ploaie calatoare* — kezdő ütemei jelzik, hogy a szerző bátor, eredeti egyéniség. A tömör akkordok kemény diszsonancián alapuló ismétlődő (ostinato) motívumot hamarosan átütő imitáció követi. A belepő kórusú fúvós hangszerek fonják körül kis melódiafoszlányokkal, a kórus szünetiben pedig fel-felcsendül a kezdő ostinato-motívum, előbb teljes egészében, majd csak az első része. A hárfa alapszóla-ára (organapontjára) épített középrész után a kórus új, felfokozott változatban szólaltatja meg a gyermekdalt.

A második tétel — *Gálaua* — kis, négyhangú motívumból az imitációs technika szellemes alkalmazásával felépített egység. A szokatlan hangközökből álló

motívum végigvándorol apró változtatásokkal sorjában az együttes minden hangszerén — a legkülönbözőbb imitációk keretében. Ezután szólal meg a kórus, maga is imitációs formában, egyes hangszerecsoportok felerősített kíséretével.

A harmadik tétel — *Toco-toconelele* — legszembetűnőbb vonása a *toaca* néven ismert román népi ütőhangszer alkalmazása. Ennek triolás ritmusa végigvonul a tételen, ezen az „alapon” bontakozik ki a kórus melódiaja — előbb egyszerűen, majd imitációkban.

A zárótétel — *Numaratoarea* — játékos népi mondókán alapszik. A szöveget, további újításként, a kórus két szólamra meghatározott hangmagasságon ritmikusan szavalja, tapsal kísérvé. A művet megszólaltató pionirkórusnak ez a tétel tetszett leginkább, s a közönség tapsaira is ezt ismételték meg ráadásul.

Glodeanu e műve fejlett arányérzékét, ötletes polifontchnikáját, gazdag ritmusvilágát bizonyítja. Zenei nyelvzetének kialakításában bátran alkalmaz új elemeket, s ha ez helyenként még talán túlzottnak is hat — fiatalos lendületnek, egyéni nyelvezet kialakítására irányuló törekvésének eredménye. A népzenére támaszkodva képes kiaknázni a fúvós s főleg az ütőhangszerek nyújtotta lehetőségeket.

A zeneiskola növendékeiből alakított kis együttes könnyűszerrel oldotta meg a mű előadása során felbukkanó nehezégeket. A hangverseny karmestere, Guttman Mihály fáradságot nem ismerő munkával készítette elő a mű színvonalas, sikeres bemutatását.

Csángó kantáta

Háromszólamú női kórus, két fuvólára, vonós és ütőhangszerekre dolgozott fel Oláh Tibor néhány régi csángó népdalszöveget. Ezek a dalok az emberi élet nagy, örök kérdéseiről énekelnek: szerelemről, természetszeretetről, békevágyról.

Kantátájával a fiatal szerző részt vett a moszkvai VIT nemzetközi versenyén. Második díjat nyert, s ezüstéremmel tüntették ki. Az 1957-es művelődési ünnepek keretében Bukarestben mutatták be. Azóta elhangzott a rádióban is, legutóbb pedig a kolozsvári zenei középiskola év végi hangversenyeinek egyikén.

Egészen rövid bevezetével indul az első tétel. A katona levele. Sajátos „sóhaj-motívum”-ra épülő zenekari kísérettel hangzik fel a kromatikus jellegű dallam, mely művészi erővel jeleníti meg az egykori katonától nyomott hangulatát, bánatát. A szólamok türelmetlenül követik, sürgetik egymást, egyre mélyülő regiszterekben. A feszültség fokának emelkedésével tömörebbé válik a zenekari anyag, erőteljesen kromatikus lesz a zenekari kíséret, s a dallam is eléri legmagasabb pontját. A tétel végén újabb variációban tűnik elénk a dal — utolsó gondolata oktávval felerősített unisonóban összegezte az alapgondolatot.

A második tételben a katona nehéz szívvel hagyja el otthonát, szülőit, szeretőjét, s keserű lélekkel gondol arra, hogy talán vissza sem térhet szülőföldjére (Visszük a verekedéshe). A tétel végén újabb alaphangulatát egyre fokozódó változatok érzékeljük, — melyek négy-négy hangból épülnek élettelen művészi képekkel. A feszült drámaiságot lány lírai mozzanatok ellensúlyozzák.

Teljes kórus intonálja imitációkban az eredeti csángó népdalt (Kertem alatt egy fa nem látszik) a harmadik tételben. A szöveg sorait szünetekkel tüzdelt tömör akkordokkal köti össze a zenekar. A dal első jelentkezését új zenei variáció követi.

Tárgul a kórusban használt kifejezési eszközök határa. Magasabbra törnek, s alább szállnak a szélső szólamok. Az egész változat voltaképpen egyetlen kitarított hang felett hangzik el, mindössze a sorzáratoknál jelenik meg egy-egy felaprózott ritmusú teljes akkord. Az imitáció is új arculatot ölt. A felső szólamban megnyílik a melódia ritmusa, s jellegzetes változat a dallam is. Harmadszor is felhangzik a szöveg. A kórus szinte magára marad, csak néhány ütőhangszer társul időnként, s meg-megszólal egy-egy akkord időtartamára a vonósok részlege. A két felső szólam kánonját az alsó szólam támasztja alá egyre bővülő, tárgul motívumával. Az egész tétel, egyben a mű fokozatosan elhaló dinamikával ér véget.

A kis hangszeregyüttes összeállítása a tartalom művészi tolmácsolásának alárendelt s kiegyensúlyozott kezelése a női kar lehetőségeihez igazodik. Későbbi kantátáihoz — főleg a legutóbbihoz, a *Majakovszkij* versére írtéhoz — viszonyítva, a mű zenei nyelvzete szinte „klasszikus”-nak mondható. A *Csángó Kantáta* felépítésében a csúspont a középrészre esik, de az egyes tételeken belül is világosan felismerhető a szerző fejlett arányérzeke. Mindhárom tétel a zenei variálás eszközeire, feldolgozásmódjára támaszkodik, anélkül azonban, hogy fárasztóvá, öncélúvá válna.

A csángó szövegeket *Nina Cassian* művészi szépséggel szólaltatja meg román nyelven, s a *Zenei Kiadó* két nyelvű partitúrában jelentette meg a kantátát (1960).

A zenei középiskola együttese már napokkal a hangverseny előtt, a próbákon éretten tolmácsolta a művet Guttman Mihállyal az élen. Az előadáson (melyről sajnálatos tévedés folytán lekéstem) minden bizonnyal még hitelesebben hangzott el.

BENKÓ ANDRÁS

érdeklí, s ezt tanulmányozza például — többek közt — a *Békási cementgyár* című képén, mely a kolozsvári Művészeti Múzeumban látható.

Figurális kompozíciói az emberi cselekvést, valamint az ember és a környezet kölcsönhatását mutatják be. A kolozsvári Művészeti Múzeum tulajdonában levő *Zsögödi emlék* című képen brugheli bő mesélő, sőt anekdotázó kedvvel sorakoztatja föl emlékeit, mutatja be a falusi ember és környezete egymásra hatását, ahol az ember munkája még harmonikusan alkalmazkodik a természethez.

Képén az ellentétek sokszor olyanok, hogy majdnem a fekete és fehér távolsághoz hasonlíthatók. Ezért jellemezték egyesek — tévesen — Nagy Imrét úgy, mint aki alkatilag elsősorban grafikus. Igaz, hogy az ellentétekre alapított sajátos módszere a grafika és a nagyszűrűen érvényesül, akár rajzait, akár fa- és rézmetszeteit vegyük elő, csak hogy, mint láttuk, az alkat nem a módszertől függ: a módszer következménye az alapvető érdeklődési körnek, a művészi célkitűzésnek, a világnézetnek.

NAGY IMRE Vihar

A békási képen viszont a szocializmust építő társadalom gigászi méretű léteitménye erőteljesen nyomul bele a természeti környezetbe, s bár alkotói a madártávlat miatt kicsik, mégis a kép az ember környezet-átalakító erejéről tanúskodik.

A mozgást, a történetet kutató alkatának megfelelően alakította ki sajátos művészi kifejezőeszközeit is. A cselekvés, a mozgás különböző erők egymásra hatásán alapul, s az erők közti feszültséget kell éreztetni ahhoz, hogy a történet, a cselekvés eretét sikeresen fölkeltesse a nézőben: Ezt a feszültséget erőteljes színmegvilágítási és tónus-értékbeli ellentétekre alapítja. Ezekkel a viszonylag egyszerű eszközökkel drámai levegőt tud teremteni. Emlékezzünk vissza például az önálló kiállításán szerepelt *Vihar* című kompozíciójára.

Kompozíciós módszere szintén a mozgás, a történet, a folyamat éreztetésének megfelelő. Ebben is lehetőleg az ellentétekből indul ki. A *Viharban* például a kép nagyobb részét a zápor, a szél, a menekülő ember és az állatok foglalják el balról, ezzel szemben jobbról és fűnn meg látható egy derűs tájrézlet. Ezzel a vihar balról jobbra vonuló mozgását emeli ki. E vonuló mozgásba ágyazódnak bele a zápor és a viharjuttotta terület menekülő lényekének apróbb mozgásellentétei. A zápor sötét, ferde, hosszú vonalú hullásából kivillan a fehér ló rövid, vonagló mozdulata, a zápor vonalát pedig az erre majdnem merőlegesen álló menekülő ludak fehér foltjai aprózzák el. A menekülő asszony sötétbarna foltja e nagyobb mozgásellenlétben belül egyrészt a ludak más irányú foltjaival, másrészt a ló vonalával kerül egyensúlyi ellentétbe. Az igaz, hogy a párhuzam egy ellentétben belül éppen az ellentétet hangsúlyozza, s hogy az asszony nagy vonala párhuzamos a zápor hullásával, ami csak fokozza az ellentétet.

Nagy Imre alkatára tehát a mozgás, a folyamat iránti elsődendő érdeklődés a jellemző, célkitűzése pedig széles skálán mozognak. A látványt leíró impresszív iránytól elkezdve az expresszív állásfoglalásig megtaláljuk a legkülönbözőbb fokozatokat. Vannak tájképek, főleg akvarelljei, melyeken a festői látvány eleményen túl nem megy. Mások hangulatot, érzelmet kívánnak támasztani. Ismét másokban a táj jellegét mintegy történeti-geológiai áttekintésben kívánja megmutatni, vagy az ember és a táj kölcsönhatását nyomon követni. Itt már nemcsak megmutat, hanem állást is foglal, a. inthogy ezt teszi figurális kompozícióiban is. Ezért a két irány közötti átmeneti árnyalatokban gazdag alkotói típus.

Szocializmust építő korunkhoz sajátos alkati megítározottságán és alkotói típusán keresztül kapcsolódik. Képein ezért kapnak nagy szerepet dolgozó népünk nagy tettei, ezeket csodálja kibontakozásukban (*Békási cementgyár, Cukorgyári költörök, Békási talicskások*). Mert a jelen kor történései, folyamatai, a mai ember és környezete egymásra hatása az, ami elsősorban érdeklí.

NAGY IMRE Fahordók

Fahordók

MÁRKOS ANDRÁS